

Ympäristökasvatuksen polulla

Hämeenlinna-Vanajan seurakunnan
varhaiskasvatuksen
ympäristökasvatussuunnitelma

Sisältö

1. Johdanto
2. Mitä on seurakunnan varhaiskasvatuksen ympäristökasvatus?
3. Palmerin puu – malli
4. Ympäristökasvatus käytännössä
5. Vaikuttavuus ja sen arviointi

Suunnitelman päivitys: 9/2022
11/2023

YMPÄRISTÖKASVATUSSUUNNITELMA

HÄMEENLINNA-VANAJAN SEURAKUNNAN VARHAISKASVATUS

1. Johdanto

Hämeenlinna-Vanajan seurakunnan varhaiskasvatus on olemassa lapsia ja perheitä varten. Ensisijainen tavoite on osaltamme pyrkiä turvaamaan lasten ja perheiden hyvinvointia seurakuntamme jäseninä. Varhaiskasvatus pyrkii tähän tavoitteeseen tarjoamalla kohderyhmälleen erilaisia päiväkerhoja, avoimia perheryhmiä, erilaisia tapahtumia, leirejä ja retkiä sekä perhemessuja. Lisäksi seurakunnan varhaiskasvatus tekee aktiivista yhteistyötä kaupungin varhaiskasvatuksen kanssa.

Seurakunnan varhaiskasvatuksen peruslähtökohtana on lapsen ja perheen hyvä elämä, kasvatuskumppanuus perheen kanssa sekä kristillinen usko ja siitä nousevat arvot (Lapset seurakuntalaisina-asiakirja).

Ulkona toimiminen eri muodoissa on vakiintunut osaksi seurakuntamme varhaiskasvatuksen toimintaa. Jotta tämä työmme osa-alue selkiytyisi, on laadittu tämä ympäristökasvatussuunnitelma. Suunnitelma on tehty tukemaan ja avaamaan seurakuntamme varhaiskasvatuksen ympäristökasvatuksen keinoja, tapoja ja tavoitteita. Tämä asiakirja on seurakunnan varhaiskasvatuksen työntekijöiden käsikirja ympäristökasvatukseen.

Ympäristökasvatussuunnitelman rinnalla kulkee seurakunnan varhaiskasvatuksen kestävän kehityksen ohjelma. Nämä kaksi asiakirjaa luovat perustan ja toimintamallin Hämeenlinna-Vanajan seurakunnan varhaiskasvatuksen ympäristökasvatukselle.

2. Mitä on seurakunnan varhaiskasvatuksen ympäristökasvatus?

”Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lapsen luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä, sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa.”

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018

Ympäristökasvatus on kasvatuksellista toimintaa, joka tukee elinikäistä oppimisprosessia siten, että yksilöiden tai yhteisöjen arvot, tiedot, taidot sekä toimintatavat muuttuvat kestäväen kehityksen mukaisiksi. Kestävä kehitys on siis kiinteä osa ympäristökasvatusta. Kestävällä kehityksellä tarkoitetaan ihmisten hyvinvointia maapallon kantokyvyn rajoissa. Kestävä kehitys on varhaiskasvatuksessa päivittäisiä pieniä tekoja, ajattelun ja taitojen kasvamista, lapsen kuulemistä sekä oppimisympäristön laajentamista. Ympäristökasvatuksella pyritään edistämään tietoutta ja osaamista niin, että tulevillakin sukupolvilla olisi yhtäläiset mahdollisuudet hyvään elämään.

Hämeenlinna-Vanajan seurakunnan varhaiskasvatuksen ympäristökasvatuksella tarkoitetaan sitä toimintaa, jolla pyrimme luomaan ja vahvistamaan kohderyhmäläistemme luontosuhdetta ja tätä kautta tukemaan heitä kasvussa kestäväen kehityksen saralla.

Kirkolla ei ole varsinaista omaa varhaispedagogiikkaa, vaan toiminnassa sitoudutaan yleisiin pedagogisiin periaatteisiin. Kirkon omassa toiminnassa suositellaan Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018 – asiakirjan toteuttamista ja sen periaatteiden noudattamista toiminnan omaleimaisuus huomioiden.

Kirkon varhaiskasvatuksen toiminnan ydin on kristillinen kasvatus, johon sisältyy hengellinen ulottuvuus ja kristillisen tradition sisällöt. Kristillisessä kasvatuksessa korostuu ihmisen tehtävä huolehtia kaikesta Jumalan luomasta. Kasvatuksessa korostetaan lapsen ainutlaatuisuutta ja tärkeyttä Jumalan luomana kokonaisvaltaisena ihmeenä.

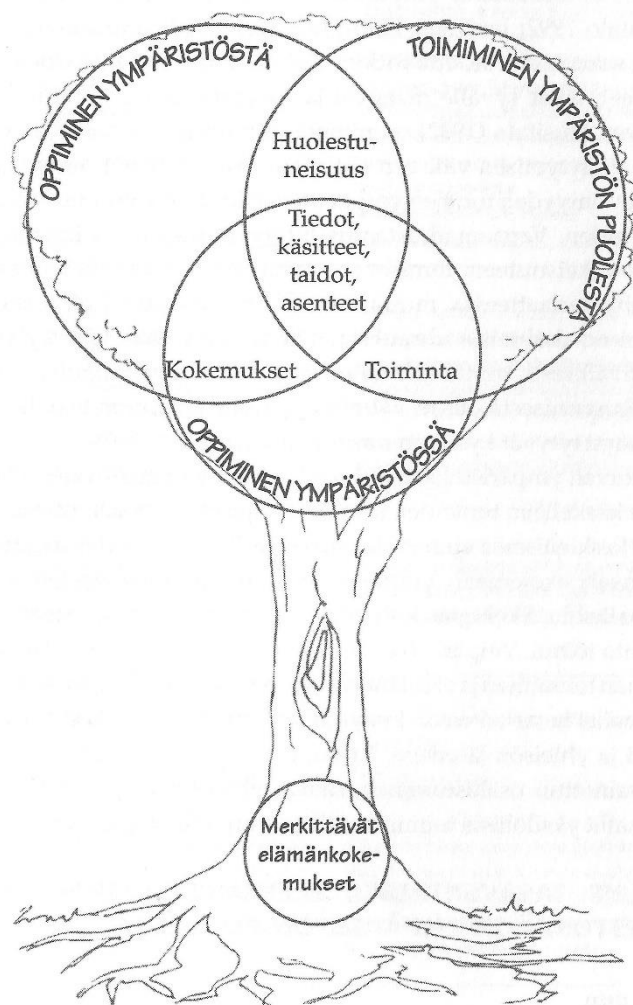
Ympäristökasvatussuunnitelman rinnalla ympäristökasvatustamme ohjaa kestäväen kehityksen ohjelma. Tähän ohjelmaan on laadittu vuosittain kestäväen kehityksen tukemiseen tähtääviä tavoitteita. (Hämeenlinna-Vanajan seurakunnan varhaiskasvatuksen kestäväen kehityksen ohjelma)

3. Palmerin puu –malli

Hämeenlinna-Vanajan seurakunnan varhaiskasvatuksen ympäristökasvatus perustuu nk. Palmerin puu –malliin (kuva 1).

Vaikka Joy V. Palmer muodosti puumallinsa jo vuonna 1998, on se silti nykyäänkin, yli 20 vuotta myöhemmin, paikkansapitävä ja ajankohtainen.

Palmer korostaa oppimisen tapahtumista myös muualla kuin esim. varhaiskasvatuksessa. Jotta ympäristökasvatus olisi tehokasta ja vaikuttavaa, tulisi sitä tapahtua myös kotona, ohjatun varhaiskasvatuksen ulkopuolella. Ympäristökasvatusta tulisi siis tapahtua yhteiskunnan joka sektorilla. Se mitä lapsi oppii varhaiskasvatuksessa, kulkeutuu myös ennen pitkää kotiin ja näin tekemämme ympäristökasvatuksen merkitys laajenee.

Kuva1: Palmerin puu –malli

Mallissa puun juuret kuvastavat sitä miten merkittävät elämäkokemukset luovat pohjan oppimiselle. Palmerin mukaan ympäristökasvatus perustuu oppijan elämäkokemuksille, kehitysvaiheelle sekä aikaisemmalle, jo opittuun tietoon. Nämä osa-alueet tulisi ottaa ympäristökasvatuksessa, sen suunnittelussa ja toteutuksessa huomioon. Tällöin esimerkiksi annettujen tehtävien tulisi olla erilaisia, riippuen kehitysvaiheesta sekä aikaisemmista tiedoista.

Latvus koostuu kolmesta oppimisen osa-alueesta, jotka tulisi ottaa tasavertaisesti huomioon ympäristökasvatuksessa ja niiden tulisi ilmetä ja tapahtua kasvatuksessa samanaikaisesti.

Olisi siis

- opittava tietoja ympäristöstä, jotta sitä voisi ymmärtää
- koettava ympäristöä konkreettisesti siellä olemalla sekä
- kanavoitava empatia eli syntynyt huolestuneisuus toimimalla ympäristön puolesta.

Luonnosta ja /tai ympäristöstä oppiminen:

- Korostuneessa osassa: tietous ja tiedot, käsitteet, taidot, asenteet
- Kokemuksellinen elementti, opitaan itse tekemällä
- Oppiminen perustuu kokemuksille, syntyviin huoliin sekä kasvavalle luontotietoisuudelle
- Lajituntemus
- Luonnonilmiöiden tuntemus
- Tutkiminen, ihmettely
- Tietojen hankkiminen luonnosta monista eri lähteistä
- Kasvattaa kokemuseräistä ja kriittistä tietoa luonnosta

Luonnon ja ympäristön kokeminen konkreettisesti siellä olemalla:

- Pohjautuu omiin luontokokemuksiin ja toimintaan
- Esteettinen elementti: luonto koetaan aistien avulla ja niiden kautta
- Ajan viettäminen luonnossa
- Luonnon kokeminen aisteilla
- Luonnon tarkkailu

Empatian eli syntyneen huolestuneisuuden kanavointi toimimiseksi luonnon puolesta

- Korostaa arvokasvatusta (pyritään vaikuttamaan asenteisiin ja arvoihin sekä toimintatapoihin)
- Konkreettisia tekoja luonnon suojelemiseksi
- Eettinen elementti
- Eettinen kasvu saavutetaan luonnosta huolta pitämällä, kasvattamalla luontotietoutta sekä toiminnalla
- Voimaannuttamalla ja valtuuttamalla sekä vahvistamalla kykyä vaikuttaa luontokysymyksiin

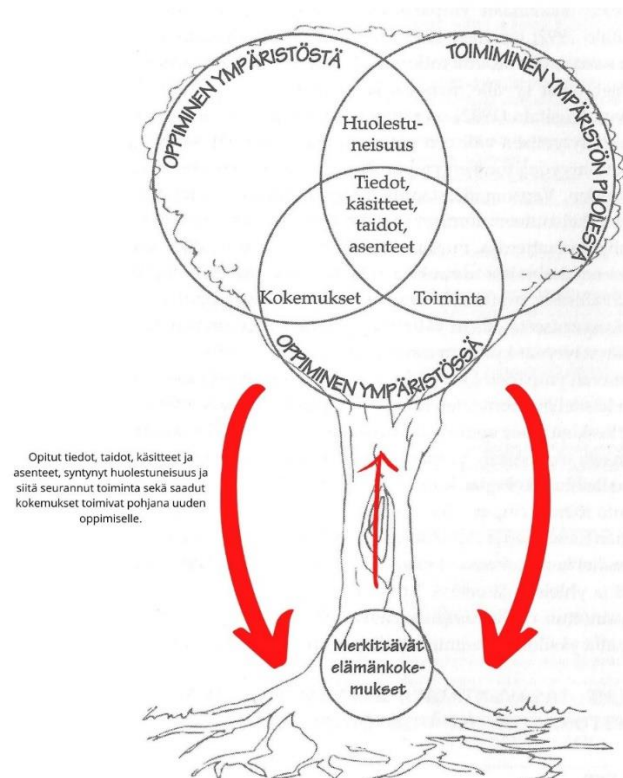
Nämä kolme edellä mainittua oppimisen aluetta yhdessä muodostavat mahdollisuuden luoda positiivista asennetta ja suhtautumista luontoon, välittää tarvittavaa tietoutta luonnosta sekä antaa tarvittavia taitoja luonnon suojelemiseksi.

Ympäristökasvatus keskittyy luonnossa tapahtuvaan oppimiseen sekä luonnosta oppimiseen. Kun nämä osa-alueet tehdään hyvin, johtaa se motivaatioon suojella luontoa. Ympäristökasvatus antaa mahdollisuuden luonnon kokemiseen ja siitä oppimiseen.

Toteuttamamme ympäristökasvatuksen päätavoite on luontosuhteen luominen, vahvistaminen ja vaaliminen.

Palmerin puu –mallin voi ajatella olevan myös jatkuvan oppimisen malli (kuva 2). Kaikki se mitä syntyy yhdistämällä oppimisesta luonnosta, luonnossa ja luonnon puolesta luo pohjaa uudelle oppimiselle ja toiminnalle.

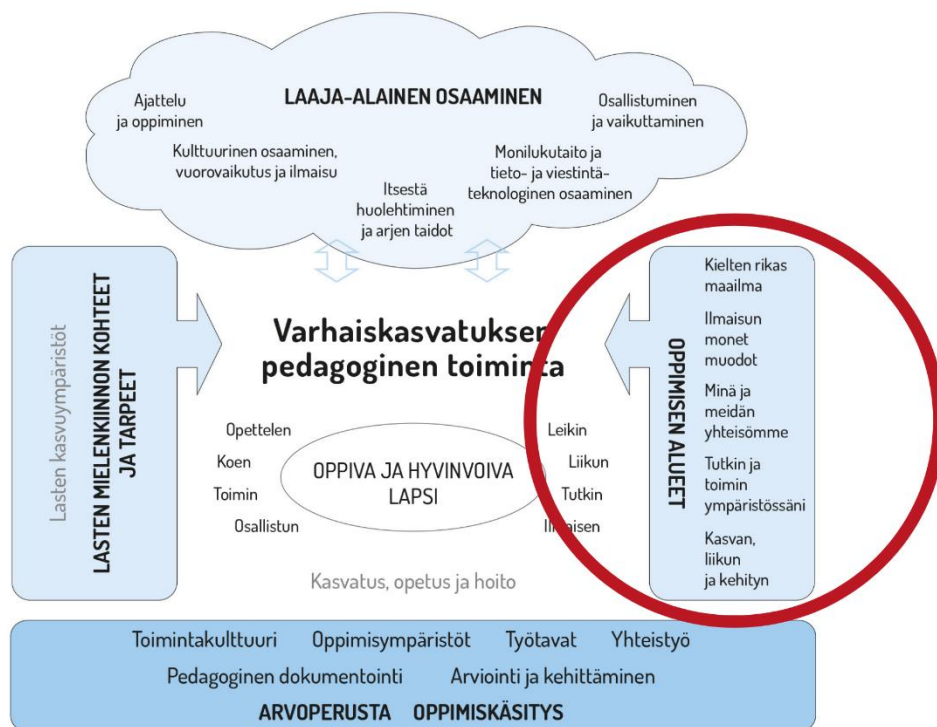
Näin ympäristökasvatuskin kehittyy jatkuvasti lasten tietojen ja taitojen kehittyessä. Tämä tulee ottaa huomioon ympäristökasvatusta suunniteltaessa niin, että tavoitteet ja toimintaa vastaa aina kohderyhmän taitoja ja osaamisen tasoa.

Kuva 2

Palmerin puumallin latvusta tulisi ajatella samalla tavoin, kuin varhaiskasvatuksen perusteissa mainittuja oppimisen osa-alueita (kuva 3). Useaa osa-aluetta saattaa toteutua samanaikaisesti, mutta läheskään kaikki ei, eikä tarvitsekaan toteutua samanaikaisesti.

Samoin ympäristökasvatuksen tulisi olla kiinteä osa varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa, jonka keskiössä on oppiva ja hyvinvoiva lapsi.

kuva 3

4. Ympäristökasvatus käytännössä

Jo sillä, että luomme lapsille mahdollisuuden päästä luontoon, on suuri merkitys. Koska kohderyhmämme muodostuu pääasiassa alle kouluikäisistä lapsista, voi ensimmäinen kosketus luontoon lapselle tulla meidän kauttamme. Siksi on tärkeää, että jokaisessa ryhmässämme annettaisiin lapsille tähän mahdollisuus. Myönteisten luontokokemusten luominen ja sitä kautta lapsen **luontosuhteen vahvistaminen** on pohja hyvälle ympäristökasvatukselle. Lapsen ihmettelevää, ihailevaa, tutkivaa ja innostunutta suhdetta kaikkeen uuteen hyödyntämällä, luontosuhteen rakentamiselle on otollinen maaperä.

Vaikka ohjatulla toiminnalla onkin paikkansa myös ympäristökasvatuksessa, ei tule unohtaa **vapaan leikin** suunnatonta merkitystä lapselle. Tämä ei tarkoita, että lapset toimisivat tai leikkisivät ilman kasvattajan tukea. Aikuisen tulee olla läsnä ja mukana myös leikeissä, havainnoida ja rikastuttaa sitä. Näin hänellä on aitiopaikka lapsen kanssa ihmettelyyn ja ihasteluun sekä saada selville mielenkiinnon kohteita. Näitä mielenkiinnonkohteita pystyy käyttämään apuna esim. ohjatun toiminnan tuokioissa ja toiminnan pedagogisten tavoitteiden asettamisessa.

Tärkeää on myös pitää mielessä työ, jota teemme perheiden kanssa. On tärkeää rohkaista ja mahdollistaa myös perheille saada kokemus luonnosta. Omalla esimerkillämme voimme näyttää perheille, että retket metsään eivät vaadi suuria ponnistuksia tai esivalmisteluita. Lapselle riittää oma retkireppu, johon on pakattu eväät sekä innostunut aikuinen retkiseuraksi.

Ympäristökasvatusta voidaan toteuttaa monin eri tavoin riippuen aina kohderyhmästä. Lasten ollessa kyseessä, yksi toteuttamismuoto on **toiminnalliset menetelmät**. Tekemällä oppiminen tuo lapselle oivaltamisen kokemuksen. Itse tekemällä lapsi saa osallisuuden kokemuksen ja huomaa tekemisensä tärkeyden. Ja se mitä on itse tehnyt, jää yleensä hyvin mieleen.

Toiminnallisten menetelmien tueksi on seurakunnan varhaiskasvattajilla käytössä Helposti ulos –**materiaalipankki**. Ympäristökasvatusmateriaalia tuotetaan ja jaetaan varhaiskasvattajien käyttöön kuukausittain.

Aivan pienten lasten (1-2-v) kanssa toimiessa keskitytään **ihmettelemään ja ihastelemaan sekä tutkimaan** luontoa **yhdessä aikuisen kanssa**. Kasvattajalla tulee tällöin löytyä aikaa ja viitseliäisyyttä pysähtyä aivan ruohonjuuri tasolle, perusasioiden äärelle.

Erilaiset **laulut ja lorut** mukana metsäretkellä rytmittävät toimintaa ja tuovat vaihtelua. Toisaalta ryhmälle saattaa muodostua lempilauluja tai –loruja, jotka toistuvat retkestä toiseen.

Sadut, tarinat ja näytelmät ovat parhaassa ympäristössään luonnossa. Ne heräävät henkiin ja lähtevät elämään omaa elämäänsä. Avuksi voi ottaa joko valmista materiaalia tai hyödyntää luonnosta löytyviä materiaaleja.

Leikkien avulla pystyy virittäytymään päivän aiheeseen tai se toimii ”aasinsiltana” aiheesta toiseen. Liikettä, meteliä ja menoa mahtuu ulos ja sitä kannattaa hyödyntää. Tutut leikit hieman muunneltuna (esim. hippa) toimivat monessa tilanteessa. Leikki myös opettaa.

Luonto ei ole ainoa **oppimisympäristö**, missä ympäristökasvatusta voi tapahtua. Aivan yhtä lailla ryhmän oma kerhotila toimii oppimisympäristönä ympäristökasvatuksessa. Retkellä kerätty luonnonmateriaali käytetään askarteluissa hyödyksi, retkellä koettua ja nähtyä

käytetään pohjana piirustuksissa ja tarinoissa ja yhteisissä keskusteluissa.

Oppimisympäristö ei välttämättä aina ole metsä. Se voi myös olla rakennettu ympäristö, puisto, kaupunki tai vaikka parkkipaikka. Oppimisympäristö ei määritä ympäristökasvatusta, eikä toisin päin!

Seuraavassa kuvassa (kuva 4) on kuvattu ympäristökasvatuksen vuosikelloa. Vuosikello toimii suuntaa antavana ideapankkina, josta voi hakea vinkkejä oman ryhmän toimintaan. Kelloon on koottu ”merkkipäiviä”, joita voi ottaa huomioon ympäristökasvatuksessa.

Kuva 4

Kaiken aikaa ympäristökasvatuksessa kulkee rinnalla kristillinen kasvatusta ja arvot. Seurakunnan varhaiskasvatusta tukee kodin kristillistä kasvatusta ja lapsen turvallista kehitystä. Toimintamme lähtökohtana on tehdä yhteistyötä perheiden kanssa kasteessa saadun yhteisen opetus- ja kasvatustehtävän mukaisesti

Vuosisuunnitelmassa on kuvattu toimintaamme ympäristökasvatuksen näkökulmasta
(kuva 5)

Kuva 5

Päiväkerhoissa pyritään siihen, että ympäristökasvatus olisi kiinteä osa toimintaa. Retkiä lähiympäristöön tehtäisiin säännöllisesti niin, että niistä syntyisi oma rutiini. Päiväkerhossa toteutetaan myös kestävän kehityksen ohjelmaa kiinteänä osana toimintaa.

Ympäristökasvatuksessa kiinnitetään erityistä huomiota lapsen mahdollisuuteen olla aktiivinen toimija, osallistua, kokea ja oppia yhdessä muiden lasten sekä varhaiskasvattajan kanssa. Leikin merkitys oppimisen välineenä korostuu ja sille varataan tarpeeksi aikaa.

Perheryhmissä ympäristökasvatusta tapahtuu ehkä pienimuotoisemmin, mutta sen silti tulisi olla osa toimintaa. Oppiminen tapahtuu varhaiskasvattajan johdolla, mutta yhdessä

oman aikuisen sekä muun ryhmän kanssa. Perheitä kannustetaan ja rohkaistaan mukaan luomaan lapselle ja aikuiselle hyvää luontosuhdetta.

Seurakuntamme varhaiskasvatukselle on myönnetty Metsämörri-laatutunnus. Metsämörri-toimintaa toteutetaan jatkuvasti laatutunnusten kriteerien mukaisesti. Pyritään siihen, että Metsämörri-toiminta pysyy säännöllisenä osana toimintaamme.

Erilaiset perheille suunnatut retket ovat nostaneet suosiotaan. Perheille tarjotaan valmista tekemistä luonnossa. Tälläkin rohkaistaan ja kannustetaan perheitä lähtemään luontoon. Leireillä ympäristökasvatuksen teemoja voi käsitellä projektiluontoisestikin riippuen leirin kohderyhmästä. Vaikka retkillä ja leireillä ohjelma on usein etukäteen mietitty, tulisi sen silti olla osallistavaa ja kokemuksellista.

Pikkihelppi on kertaluonteista lastenhoitoa, jota tarjotaan ilmaisena palveluna perheille. Lastenhoito tapahtuu ulkona, joten jo se tekee toiminnasta merkityksellistä ympäristökasvatuksen kannalta.

5. Ympäristökasvatustoiminnan vaikuttavuus ja sen arviointi

Ympäristökasvatuksella pyritään vaikuttamaan arvoihin ja asenteisiin sekä toimintamalleihin niin, että ne mahdollistaisivat kestäväen kehityksen myös tuleville sukupolville.

Ympäristökasvatustoimintaa on hyvä säännöllisin väliajoin arvioida. Arvioinnin pohjana voidaan käyttää esimerkiksi toimintakauden aluksi asetettuja tavoitteita. Arviointia voi myös suorittaa esimerkiksi arvioimalla ulkona toimimisen laajuutta, eli kuinka monta kertaa tietty ryhmä on toiminut luonnossa toimintakauden aikana.

Mittareina voi myös toimia erilaiset materiaaliset tuotokset, esim. ryhmätyöt, askartelut tai muut projektit.

Ympäristökasvatuksen kehittämisen kannalta on tärkeää, että toimintaa arvioidaan jatkuvasti koko toimintakauden ajan. Palautetta on hyvä kysyä suoraan lapsilta (esim. tunnekorttien avulla) sekä aikuisilta.

Mittarina voi myös toimia opitun tiedon käyttäminen. Jäikö lajitunnistamisesta jotain lasten mieleen? Onnistuuko roskien kierrättäminen?

Keskusteluissa nousee usein esiin, jos on pystytty vaikuttamaan tai muuttamaan ajattelumallia ja arvoja luontoa kohtaan. Onko asenne välinpitämätöntä vai huolehtivaista. Kiinnitetäänkö huomioita luonnon kohtelun epäkohtiin?

Ympäristökasvatuksella pyritään vaikuttamaan pitkän aikavälin tuloksiin. Se mitä tehdään luontosuhteen rakentamiseksi ja vaalimiseksi lapsuudessa, kantaa toivottavasti myös eteenpäin.

Kasvattajien keskenään tulee käydä vuoropuhelua ympäristökasvatusta suunnitellessa ja toteutettaessa. Tulee tuoda ilmi puutokset tai muutoksen tarpeet ja niistä tulee keskustella avoimesti.

Tämä suunnitelma luo pohjaa yhdessä tehtävälle ympäristökasvatustyölle ja sen tulee tulevaisuudessa muovautua tarpeen mukaan.